VERONICA ANA VLASIN

CÂTEVA CONSIDERAŢII ASUPRA STATUTULUI MORFOLOGIC AL LOCUŢIUNILOR PREPOZIŢIONALE CU GENITIVUL[1]

0. Statutul morfologic şi sintactic al grupărilor constituite din *prepoziţie* + *substantiv* + *-a/-ul/-le*, aşa-numitele locuţiuni prepoziţionale care cer genitivul, a fost discutat nu în puţine rânduri de lucrările de specialitate. În cadrul acestui articol vom încerca, pe baza exemplelor oferite de un corpus de texte, încadrarea (din punct de vedere morfologic) în clasa lexico-gramaticală a substantivelor a câtorva unităţi lexicale aflate în tipul de structură amintit, bazându-ne pe diversitatea de prepoziţii cu care se combină, şi, din punct de vedere semantic, pe sensul pe care îl capătă în structură substantivul propriu-zis (sau rezultat prin conversie morfologică).

1. Subiectul studiului de faţă vine pe fondul delimitării între grupările locuţionale şi îmbinările libere de unităţi lexicale organizate sintactic (GALR 2005, vol. I, p. 611).

1.1. DŞL numeşte locuţiune (s.v.) un grup neanalizabil, cu expresie fixă, cu sens global unitar, caracterizat prin trăsături morfosintactice probând pierderea autonomiei gramaticale a cel puţin unuia dintre membrii grupului şi funcţionarea de ansamblu ca un singur cuvânt.

1.2. Definiţia locuţiunii, dată de Cătălina Mărănduc (DELS, p. 20), este următoarea:

> „[...] un grup de cuvinte care ocupă o singură poziţie sintactică, al cărui sens este unitar şi diferit de combinarea sensurilor proprii ale cuvintelor componente, şi care are o structură fixă, nemodificabilă, arhaică, diferită de modul obişnuit de combinare a termenilor în limba română actuală (adică nu admite variaţii morfologice şi nici combinarea elementelor cu determinanţi)".

1.3. Printre criteriile menţionate în cazul grupurilor de cuvinte compatibile cu funcţia prepoziţională, GALR 2005 (vol. I, p. 611) precizează următoarele:

– invariabilitatea termenilor componenţi;
– sensul global al grupului;
– comportamentul sintactic.

1.3.1. GALR 2005 (vol. I, p. 610) aminteşte drept criteriu de deosebire între substantiv şi componenta substantivală a locuţiunii prepoziţionale:

a) faptul că acestea din urmă nu participă la opoziţiile flexionare proprii substantivului*: în faţa inevitabilului*, nu şi **în faţa (feţele) inevitabilului*;

[1] Considerăm cunoscută clasificarea cazurilor (cazuri de ordinul 1, 2 şi 3) făcută de D. D. Draşoveanu (1997, p. 94−100).

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

b) faptul că, în aceste grupări, componentul substantival nu acceptă intercalarea unui determinativ care să-l separe de prepoziţie (**în marele/îngustul mijloc*, **în luminoasa faţă*) (GALR 2005, vol. I, p. 611).

La acestea se mai poate adăuga:

c) posibilitatea ca unitatea plurilexicală[2] să comute cu prepoziţia simplă corespunzătoare (*Stătea* ***în mijlocul drumului/în drum*** *şi vorbea*).

1.3.2. O nuanţare relevantă a criteriului sintactic al determinantului este făcută de G. G. Neamţu (2007, p. 147–148), respectiv:

a) posibilitatea ca substantivul din structură să fie determinat de un adjectiv pronominal, mai cu seamă demonstrativ (demonstrativele, antepuse sau postpuse, constituind unul dintre cele trei contexte diagnostice ale substantivului), caz în care structura nu formează o locuţiune cu prepoziţia – şi invers, dacă adjectivul demonstrativ se exclude, gruparea poate fi considerată locuţiune prepoziţională cu genitivul, de exemplu, *în jurul*: **în jurul acesta* (**acest jur*) *vs cu scopul*: *cu scopul acesta* (*cu acest scop*);

b) dacă genitivul poate fi antepus, substantivul din gruparea „prepoziţie + substantiv articulat”, implicând apariţia posesivului *al* (*a*), gruparea nu constituie locuţiune, de exemplu: *în spatele căruia − *în al cărui spate vs în centrul căruia – în al cărui centru*.

2. Corpusul de texte utilizat este format din texte dialectale. Opţiunea pentru acest tip de texte este justificată prin caracterul (mai) concret al realităţilor surprinse de către textele dialectale, reflectat, de altfel, în sensul spaţial al îmbinărilor identificate.

În selectarea structurilor am avut în vedere tiparul pe care îl urmează, în general, locuţiunile prepoziţionale care cer genitivul, respectiv, prepoziţiile *în*, *de-a*, *din*, *la* etc. + *substantiv* + *-a/-ul/-le*.

Dintre structurile identificate în textele sursă, în DELS figurează ca locuţiuni prepoziţionale (sau adverbiale) următoarele: *de-a lungul*[3] (*de-a, în, pe lung(ul)*), *în curmezişul* (*de-a curmezişul*), *în dreapta/stânga* (*din, în, la, pe, spre, de la, de-a stânga*), *în faţa*, *în jurul* (*în, prin, din jurul*); *în locul* (menţionată ca expresie adverbială), *în mijlocul*, *în urma*.

2.1. Ceea ce am putut constata cu uşurinţă a fost faptul că, în textele avute în vedere, substantivele care intră în acest tip de combinaţii reflectă poziţionarea în spaţiu a diverselor părţi ale unui obiect. Avem, aşadar: *cap*, *capăt*, *centru*, *faţă*, *fund*, *gură*, *margine*, *mijloc*, *vârf* etc. Pe acestea, cu excepţia substantivelor *faţă* şi *mijloc*, de exemplu, nu le regăsim în inventarul locuţiunilor prepoziţionale, deoarece răspund cel puţin unui criteriu de delimitare dintre cele amintite mai sus.

[2] Alexandra Cuniţă (2007, p. 68) numeşte locuţiunile prepoziţionale *unităţi plurilexicale*, spre deosebire de combinaţiile libere.

[3] Unele dintre structurile din texte se combină cu o varietate de prepoziţii: *de, din, la, pe* etc., spre exemplu: ***în/din/de-a*** *dreapta*, ***de-a/din/în*** *lungul*, ***în/la/pe la/prin*** *spatele*, ***în/de la/de pe/din/după/ la/pe*** *urma* etc. (vezi şi *infra*). Un inventar aproximativ al locuţiunilor prepoziţionale găsim şi la G. G. Neamţu (2007 p. 138).

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

2.2. Însă considerăm că aducerea în discuţie a acestor substantive este necesară datorită statutului aparte, am spune noi, al îmbinărilor care implică substantive de acest fel din următoarele motive:

1) frecvenţa ocurenţelor în structuri de tip *prepoziţie + substantiv „articulat”*, ceea ce le apropie, pe de o parte şi într-o anumită măsură, de locuţiunile prepoziţionale;

2) pe de altă parte, posibilitatea acestora de a se combina cu o diversitate mai mare de prepoziţii (*în, de, din, de la, la prin* etc.)[4], pe lângă criteriile deja discutate în lucrările de specialitate (cum ar fi posibilitatea de a primi determinanţi adjectivali, de exemplu), constituie argumente pentru a le considera substantive;

3) statutul lor semantic este acelaşi cu al unor substantive care intră în componenţa unor „locuţiuni prepoziţionale” general acceptate ca atare (*în faţa, în mijlocul, în dreptul, în spatele* etc.) şi care reflectă aceeaşi realitate „concretă”: poziţionarea în spaţiu a părţilor întregului/unui obiect, într-o relaţie de posesie manifestată, la nivelul expresiei, în flectivul[5] formei genitivale; avem astfel: *capăt, mijloc/centru, margine, fund, lung/lat, urmă, vârf* sau *stânga/dreapta, faţa/spatele* etc. unui obiect. De aici, prin „atracţie semantică”, am putea spune că avem, de exemplu, şi *un sus/jos* al unui obiect.

> **Nota 1:** Discuţia s-ar putea extinde asupra tuturor locuţiunilor prepoziţionale care cer genitivul, având în vedere soluţia – justificată şi argumentată (morfo-sintactic) – propusă de G. G. Neamţu (2006–2007, p. 128–131) în definirea şi clasificarea atributului, rezolvând astfel inconsecvenţele şi dificultăţile de încadrare categorial-relaţională a adjectivelor pronominale posesive (care, astfel, ar fi interpretate unitar) în „construcţie” cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale cu genitivul (*campania **împotriva ta**, maşina din **faţa ta***) sau a atributelor pronominale în dativul posesiv ($dativ_1$)[6] în construcţii cu „locuţiuni prepoziţionale care cer genitivul”: *oamenii **din juru-i**, plimbările **de-a lungu-i**...*
>
> Astfel, am avea o „grupă specială de substantive, numite, de exemplu, semiindependente, individualizate semantic şi distribuţional-sintagmatic (= utilizate exclusiv la singular, în $acuzativ_3$, în principiu articulate enclitic)” (*ibidem*, p. 130).
>
> De altfel, faptul că forma substantivală din structură poate fi reluată prin pronumele *al (a, ai, ale)*[7] constituie un alt argument în favoarea interpretării ca substantiv

[4] Prezenţa diverselor prepoziţii cu acuzativul în combinaţie cu substantive sau adverbe (din structura aşa-numitelor locuţiuni prepoziţionale cu genitivul) cu valenţe substantivale a fost sesizată de D. D. Draşoveanu (1997, p. 98−99).

[5] În termenii sintagmicii draşoveniene (Draşoveanu 1997, p. 21−34), considerăm că sensul relaţional de posesie este manifest în forma genitivală (un G_1) – ex.: *era horă care se făcea în **centru satului***, iar sensul circumstanţial este exprimat în relaţia dintre substantivul în Ac_3 şi verb (prin intermediul prepoziţiei): *era horă care **se făcea în centru** satului.*

[6] Prezenţa unui dativ posesiv în exemple ca *împotriva-i, dedesubtu-i* este o dovadă a valenţelor substantivale ale adverbelor, în opinia lui D. D. Draşoveanu (1997, p. 98). De altfel, gramaticianul precizează faptul că prepoziţiile aşa-zise „cu genitivul” regizează un G_1, care, abia după ce sunt acceptate ca prepoziţii, devine un G_3 (*ibidem*, p. 99).

[7] Pentru statutul de pronume a lui *al* (*a, ai, ale*), vezi Neamţu 2007, p. 75−79; 2014, p. 451 şi urm., dar şi alţi gramaticieni clujeni.

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

a lexemului: *în jurul casei şi* ***al*** *piscinei am plantat trandafiri* (Neamţu 2014, p. 423), *în faţa mea şi* ***a*** *ta*.

Nota 2: Considerăm că nu este de neglijat nici faptul că aceste locuţiuni prepoziţionale, alături de adverbe de timp cu sens iterativ (Neamţu 2009, p. 29)[8] (*lunea*, *toamna*, articulate formal) constituie singurele excepţii în ceea ce priveşte conversia gramaticală către clasa substantivalului prin intermediul articolului[9], în toate celelalte situaţii, articolul[10] determină trecerea oricărei clase lexico-gramaticale în sfera substantivalului. Doar în acest caz adverbele şi locuţiunile adverbiale devin, prin „articulare", prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale, ca să nu mai amintim de substantivele din aceste structuri, care, articulate, nu mai sunt... substantive.

3. Vom exemplifica, în continuare, structurile discutate, în funcţie de prepoziţiile cu care se combină.

Capăt

În capătul: S'o'ntîmplat odată c'o durmńit un Ţigan *în capătu satului* sup cruce (GN, p. 58/IV); *În capătu holdii*, ia pălăria din cap[11] (ALRT, p. 47/27[12]); când o fost *în capătul satului* (ALRT, p. 135/3); Şi merg pînă-*n capătu satului*, la **sfârşitu satului** (TDO, p. 129/19). Cum putem observa în acest din urmă exemplu, structura este dublată de un alt substantiv menit să întărească ideea de parte a întregului, informatorul simţind nevoia de a adăuga o explicaţie suplimentară: capăt = sfârşit, parte finală.

La capătul: Cam vinerea şi *la capătu săptămînii* nu se-ncepe un lucru mare (ALRT, p. 123/5); şi *la capătu manivelii* ăleia avea nişte aripi (TDO, p. 293/3); le lăsăm *la capătu pruncului*, acolo (TDO, p. 399/2) (aici cu sensul 'căpătâi').

Cap

În capul: să bage crucea ruptă *în capu izvorului* (ALRT, p. 215/9); Mă dusei *în capu satului* / Văzui câinele fârtatului (ALRT, p. 259/29–30); Îi astrângea banii, îi ducea *în capu mesii* la naşi, acolo (TDO, p. 252/11–12); când ajungi *în capu locului* [te-ai întors înapoi] (TDO, p. 252/23).

La capul: La fîntîna luĭ Vasîli / Numai capiti di oĭ bîtrîni; / Dar *la capu şanţului* / Dzaśi capu ţapului (GN, p. 17/XV); el a ieşit cu plugu *la capu locului*, la car (TDO, p. 331/4–5, 332/14, 402/11); Se duce pân *la capu satului* (TDO, p. 423/22).

Centru

În centrul: că-mi era ruşine de lume că eram *în centru lumii* (TDM II, p. 146/17–18); îl pune pe-o masă *în centru casii* acolo (TDM II, p. 765/23–24); era horă care se făcea *în centru satului* (TDMB II, 1, p. 213/7).

[8] Însă şi în aceste situaţii, statutul propriu-zis de substantive nu le este infirmat de argumentele de natură sintactică, ci se individualizează ca o grupă prin care se exprimă *acuzativul timpului* (Neamţu 2007, p. 57).

[9] Considerat convertor substantival prin excelenţă, având capacitatea de a substantiva „orice" (segment de cuvânt, cuvânt, sintagmă, segment de propoziţie etc.) (Neamţu 2009, p. 28).

[10] Chiar formant fiind considerat, fără a mai avea vreo relaţie funcţională cu determinarea, cu individualizarea (vezi Pană Dindelegan 2003, p. 45, 55−56).

[11] Cu excepţia exemplelor din GN, în cazul celorlalte surse utilizate am recurs la literarizare, transcrierea fonetică nefiind relevantă pentru faptele de limbă discutate.

[12] Cifra de după bară indică rândul.

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

La centrul: şi după ce întindea grâu, în mijlocu lu… grâului, adică *la centru terenului* ăsta (TDM II, p. 151/11–12).

Colţ

La colţul: şi s-a dus *la colţu pădurii* şi s-a pus în mijlocul drumului (TDO, p. 280/11–12).

Curmeziş

În curmezişul: stătea pe rînă la soare, *în curmezişu drumului* (TDM II, p. 385/24).

În dreapta/În stânga

Unu şade *în dreapta uşii* şi unu *în stânga uşii* (TDO, p. 176/24–25).

Faţă

În faţa: se face *în faţa fântânii* un pod (TDO, p. 76/1); Când ai ajuns *în faţa viei*, [k] *la o viţă* (TDO, p. 83/21); Şi spune un colocăşei în bătătură, aciia, *în faţa căşî* (TDO, p. 152/18–19); a venit cu ea […] aicea, *în faţă la* [σ] aici *în faţa matului* a oprit-o (TDO, p. 274/23–24); joacă trei hori pe lângă fântână, *în faţa fântânii* acolo (TDO, p. 345/22–23); puteai să stai *în faţa omului* ca să nu-i dai (TDM II, p. 32/29–30); era acolo *în faţa stânii*, se tăiase o pădure (TDM II, p. 86, 23); a venit până-*n faţa cailor* (TDM II, p. 112/22); şi pe urmă juca hora *în faţa casii* (TDM II, p. 395/9–10, 577/26, 578/25, 590/6–7, 642/10, TDMB II, 1 121/7); ea trece-*n faţa căruţii* (TDM II, p. 206/14); a oprit *în faţa stânii* la moş Ştefan (TDM II, p. 496/14); pe urmă nunta vine acasă la ginerică, iese tatăl lu ginerică înainte şi aşează două scaune *în faţa casei* (TDM II, p. 556/12–13); şi-o primeşte pe mireasă *în faţa pragului* (TDM II, p. 578/29–30); am tras căruţa drept *în faţa bordeiului*, acolo (TDM II, p. 686/15–16); şi-o punea pe masă-*n faţa nunului* (TDM II, p. 843/3); şi mă duc *în faţa şcolii* (TDMB I, 1, p. 11/14); hora se face aicea, *în faţa căminului* (TDMB I, 1, p.108/21); s-o pui la vatră *în faţa cuptorului* (TDMB I, 2, p. 67/20).

Din faţa: Şi-o tăiem *din faţa pământului* (TDO, p. 337/17, TDM II, p. 779/8); Şi luăm lemnu *din faţa pământului* (TDO, p. 162/20); şi luasei puşca *din faţa barăcii* (TDM II, p. 24/12); am dat drumu la un geam pentru aerisire cu uşa *din faţa pivniţii* (TDM II, p. 58/7–8); în faţă avea o roată mare, cam la roata *din faţa căruţii* (TDM II, p. 847/1–2).

Pe faţa: Orice brânză ai face *pe faţa pământului*, laptele să fie cald (TDM II, p. 257/6–7).

Prin faţa: îl vedeai pe-acolo, *prin faţa barăcii* la mămăligă (TDM II, p. 75/18); tot *prin faţa oii* a trecut (TDM II, p. 224/27);

Fund

În fundul: faci gaură şi-apoi pui *în fundu gaurii* o mână de gunoi (ALRT, p. 113/9–10); şi o bagă *în fundu budăcii* şi-nvârte (ALRT, p. 165/32, 166/1); cărbunii se duce-*n fundu cănii*, dacă-i deocheat (ALRT, p. 207/18–19); o lipea *în fundu găleţii* şi dădea încetu cu cârligu care ţine găleata pân deasupra apii (ALRT, p. 218/29–30); îi dăm drumu *în fundu ciuturii* (TDO, p. 84/17); ca să poată să meargă *în fundu ciuturii*, să nu dea alături (TDO, p. 84/18–19); şi-l băgam până jos aşa, până-*n fundu gropii* (TDM II,

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

p. 39/14); nu era adânc aşa până-*n fundu gropii* (TDM II, p. 39/20, 21); omu lucra acolo, *în fundu puţului* (TDM II, p. 91/19); dacă nu pui fân *în fundu buduroiului*, aşa se numeşte (TDM II, p. 107/20–21); nu puneam apă-n ele decât un pic de apă-*n fundu căldării* (TDM II, p. 169/22–23); un om care se pricepe la împietrit intră jos *în fundu fântânii* (TDM II, p. 275/6); şi o bucată de rămânea şi aici a dop *în fundu putinii* (TDM II, p. 379/8–9); şi după aia ne duceam să-l îngropăm *în fundu grădinii* sau undeva mai departe (TDM II, p. 69511–12); când ploua se lipea paiele de picioare, te duceai până *în fundu patului* cu ele (TDM II, p. 823/2–3); şi pun în oală, şi-*n fundu oalii* punem o farfurie (TDMB I, 2, p. 93/20); *în fundu gropii* punem câte doi-trei cartofi (TDMB I, 2, p. 204/20); îi punem paie *în fundu ştiubeiului* şi o aşezăm deasupra (TDMB II, 1, p. 124/18–19).

De la fundul: el ieşise *de la fundul lacului* în sus (TDM II, p. 12/6).

Din fundul: Şi icoana Precist'iĭ / *D'in fundu besericiĭ* / É o prins a lăcrâma (GN, p. 40/I); Tăt floarea sînt'ieńi / *D'in funduţu poieńi* (GN, p. 47/III); mă dădeam cu sania *din fundu grădinii* de la bunica până acasă, până la casa lu buni, la spatele căşii lu bunica (TDM II, p. 387/24–25).

La fundul: puterea viei să rămâie jos *la fundu gropii* unde am pus-o pe ea, *la fundu gropii* (TDO, p. 83/16–17); nu pot să merg jos la talpă, *la fundu puţului* (ALRT, p. 344/25); îi faci un colac din lemn de stejar, îl pune *la fundu fântânii* (TDMB I, 2, p. 148/17–18).

Pe fundul: Ş-apoi am pus sacu cu faguri *pe fundu ceaunului* (ALRT, p. 100/25, 26); ea merge numai *pe fundu vălcelii*, pe fund merge (TDM II, p. 37/15–16); *pe fundu cazanului* de prima dată rămâne numai turbucală (TDM II, p. 108/17); după ce-o aşezăm *pe fundu lăzii* îi pisăm usturoi (TDM II, p. 153/13–14); puneam paie *pe fundu tuciului* (TDM II, p. 155/20, 197/6); din el pui *pe fundu căruţii*, îmi pui prăjina pe jumătatea căruţii (TDM II, p. 206/7–8).

Prin fundul: şi alea era *prin fundu grădinii* aicea devale (TDM II, p. 74/21).

Compară cu: şi mestecă-n el ca să nu se lipească de *fundu căldării* (TDM II, p. 241/18); un pic mai subţire ca *fundu găleţii* (TDM II, p. 385/23); să nu se lipească tescovina de *fundu cazanului* (TDMB II, 1, p. 169/15–16).

Gură

În gura: am stat *în gura strungii* şi-am muls (ALRT, p. 72/18), compară şi cu: şi mă-ntreba omu *dela gura puţului* (ALRT, p. 244/21).

Loc

În locul: Şi pune *în locul rădăcinii* o bucăţică de pită (ALRT, p. 91/30); a înghiţit bunica şi s-a suit *în locu bunichii* (TDO, p. 414/1-2); făcea un pampon de funtă albă *în locu florii acelei* (TDM II, p. 762/18-19); *în locu fumului* punem puţină zeamă de asta, de var tot *în locu afumatului* (TDMB I, 1, p. 156/15-16); lupu era băgat în pat *în locu bunicii* (TDMB II, 1, p. 101/15-16).

Margine

În marginea: mergeau *în marginea satului* cu familia respectivă (TDO, p. 376/2); când a ajuns *în marginea apei* acolo (TDM II, p. 483/2, 3); trei erau de lături, dormea

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

acolo, *în marginea oilor* (TDM II, p. 535/18–19); auzim câinii *în marginea oilor*, acolo (TDM II, p. 537/2–3); avea grădină de zarzavat la vale-*n marginea şesului* (TDMB I, 1, p. 18–17); am ajuns până aici, *în marginea satului*, departe (TDMB II, 1, p. 141/17); eu stau pe şes aicea, *în marginea satului* (TDMB II, 1, p. 186/23–24).

De pe marginea: şi după ce s-a răcit şi s-a desprins *de pe marginea cazanului* (TDMB II, 1, p. 84/1–2).

Din marginea: au luam o sfară *din marginea locului* şi *până-n marginea locului* (TDM II, p. 133/7–8); e vreo 3 km de-aici *din marginea satului* (TDM II, p. 823/18); n-a pus plugu chiar *din marginea tarlalei* (TDMB I, 1, p. 7/2). În exemplul: *din marginea* de sus *a satului* (TDMB I, 1, p. 102/13) prezenţa deteminantului *de sus* întăreşte valoarea substantivală a lexemului.

La marginea: Aşa s-aŭ tot dus până *la marginea Dunării* (GN, p. 94/XXI); adună fete, se duce cu ele *la marginea apii* (TDO, p. 148/26); Iar într-o dimineaţă, în ieşitu soarelui, era *la marginea bălţii* lui Aristică (TDO, p. 295/13); Trebuia s-o dai *la marginea satului* să-i joace căluşerii pe lângă ea (TDO, p. 298/22); a plecat şi s-a dus *la marginea satului* (TDO, p. 408/19); Ea a spus că bunica ei stă *la marginea pădurii* (TDO, p. 413/23–24); Le aducem acasă şi le ducem *la marginea bălţii* (TDO, p. 420/24); l-a dus pân *la marginea stânii* acolo (TDM II, p. 602/18); dar dac-o fi dus-o *la marginea satului* şi mi-o fi omorât fata (TDM II, p. 691/5–6); scoteam din lac, *la marginea laculi* (TDM II, p. 894/15–16).

Pe marginea: adică o casă *pe marginea apii* şi o gaucă mare cu patru maie (TDO, p. 31/24–25); acolo la cimitir îl dă *pe marginea gropii* (TDMB I, 1, p. 209/13). A se compara şi cu: Aveam pământuri numai *pe margine la şoseaua mare* (TDMB I, 2, p. 33/9).

Mijloc

În mijlocul. În DELS figurează, împreună cu celelalte prepoziţii – *din*, *prin*, *pre*, *întru* –, ca locuţiune prepoziţională, cu sensul de: 1. Între, printre; 2. (urmat de substantiv colectiv) În., sau 1. În timpul, în cursul. 2. (Cu nunaţă intensivă) În plină desfăşurare, în toiul... Ca şi *marginea*, termenul îşi păstrează caracteristicile substantivale, intrând în combinaţie cu diverse prepoziţii. Exemple: *În mijlocu besériśiĭ* or venĭit neştśe domnĭ (GN, p. 113/LVII); Numa puiul cucului / *În mieljocul codrului* (ALRT, p. 56/1–2); *În miljocu casii* adună gunoiu cruce, ş-apăi îl pune în foaia androcului (ALRT, p. 92/11–12); şi-mplântă o crenguţă *în mijlocu gliii* (ALRT, p. 98/9); Acolo-i pusă budaca *în mijlocu stânii* (ALRT, p. 165/21); da pică înăuntru acolo-*n mijlocu gropii* (ALRT, p. 215/26); Punem cruce-*n mijlocu locului celuia* (ALRT, p. 185/2–3); da pică înăuntru acolo-*n mijlocu gropii* (ALRT, p. 215/26); se spală-*n mijlocu drumului* (ALRT, p. 278/ 17); [Am bătut boul de hăis] să ţină caru-*n mijlocu coastii* (TDO, p. 181/26); Am văzut acolo lână de pe oaie, era într-o barcă acolo *în mijlocu apii* (TDO, p. 207/9-10); Se pune-*n mijlocu groapii* (TDO, p. 234/22); Ne-am dus până-*n mijlocu pădurii* (TDO, p. 250/16); Şi ia cerculetele-n mână şi-*n mijlocu cerculetelui* pune ouă (TDO, p. 278/21); şi s-a dus la colţu pădurii şi s-a pus *în mijlocul drumului* (TDO, p. 280/11−12); Nu puteai s-o scoţi din sat afară, că era *în mijlocu satului* (TDO, p. 298/21); Se pune o masă *în mijlocu ariii* (TDO, p. 361/3–4); jos, *în mijlocu târlii* (TDM II, p. 21/1); şi după ce întindea grâu, *în mijlocu lu… grâului*, adică la centru terenului ăsta (TDM II, p. 151/11–12); l-a găsit un

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

cetăţean acolo, *în mijlocu drmului*, îngheţat (TDM II, p. 307/5, 14); pune o cofă *în mijlocu horii* (TDM II, p. 421/17); ş-apoi se-nvârte *în mijlocu horii* (TDMB II, 1, p. 139/ 4−5); căpriorii-i pune pe doi popi care-i pune-*n mijlocu casii* (TDM II, p. 626/5); am mai auzit c-a ieşit *în mijlocu Siretului* (TDM II, p. 643/5-6); făceam focu-*n mieljocu casii* TDM II, p. 655/5-6); ea şedea-*n mijlocu casii* aşa, Marin colea (TDM II, p. 689/ 10); vedeai un par *în mijlocu curţii* (TDM II, p. 704/7); aşeza un scaun *în miljocu casii* (TDM II, p. 843/29); făcea şir în curte, îngropa în curte un [k] *în mijlocu curţii*, acolo (TDM II, p. 882/23–24); să nu mai stau *în mijlocu drumului* (TDMB I, 1, p. 47/21–22); dacă ne vede, trecea-*n mijlocu cercului* măgăruş (TDMB I, 2, p. 95/14); când îl clatini puţin el cade-*n mijlocu buduroiului* (TDMB II, 1, p. 81/17–18); era un par bătut *în mijlocu ariii* (TDMB I, 1, p. 112/ 19; TDMB I, 1, p. 127/14−15); băgăm o ţepuşă drept *în mijlocu stogului* (TDMB I, 1, p. 237/1); acest copil care este legat la ochi se aşează-*n mijlocu cercului* (TDMB I, 2, p. 80/17).

În structură poate apărea şi un substantiv animat: lăutarii cântă *în mijlocu băieţilor* (TDO, p. 338/19–20); dormeam cu nevastă-mea *în mijlocul oilor* (TDM II, p. 20/28, 24/ 26); ursu era *în mijlocul oilor*, zbiera la câini (TDM II, p. 199/3–4); a trântit oaia *în mijlocu turmii* (TDM II, p. 199/10).

Din mijlocul: Maĭ bińe ĭeŭ că m-oĭ fa / Floricica cîmpului / *D'in mńijlocu rîtului* (GN, p. 47/III); s-a făcut înaintea la pescar moartă şi omu a luat-o *din mijlocu drumului* (TDO, p. 3/18–19).

La mijlocul: Pi Manea ńi-l tot chité / Di disuptu brîuluĭ, / *La ńijlocu trupului* (GN, p. 9/IX); Şăd voiniśiĭ codruluĭ, /… *La ńijlocu codruluĭ* / Beŭ feśoriĭ Brătuluĭ / Cu Dobra Ploscarului (GN, p. 18/XVI); şi altuieşte *la mijlocu cozii* se crapă puţin pielea cozii (ALRT, p. 94/17–18); începe să joace până sâmbătă noaptea *la mijlocu nopţii* (TDO, p. 205/18); se bătea un par *la mijlocu ariii* (TDO, p. 297/11); pe unde-a fost mai bun, aici, *la mijlocu satului* îi zice Pietrăreni (TDM II, p. 82/1–2); şi-l puneam aşa roată, znopi cam în picioare aşa, *la mijlocu arioiului* (TDM II, p. 652/18); şi legam doi cai unu de altu, c-un odgon mare *la mijlocu ariii eia*, *la mijlocu ei*, băteam un par (TDM II, p. 733/ 3–4); băteam un par *la mijlocu ariii eştia* (TDM II, p. 759/10); strângeam ovăzu grămadă tot *la mijlocu parului* (TDMB I, 2, p. 37/8).

Pe mijlocul: Maĭ bińe ĭeŭ că m-oĭ fa / Tăt colbuţu vântuluĭ / *Pă mńijlocu drumului* (GN, p. 45/III).

Prin mijlocul: nu putem să le dăm afară, însă le dăm *prin mijlocu casii* şi le ocolim (TDMB I, 1, p. 178/9–10); începeam pe un rând *prin mijlocu rândului* şi ne întorceam, tot aşa făceam (TDMB I; 1, p. 265/4); îl despicăm aşa pe spinare, *prin mijlocu spinării* (TDMB II, 1, p. 112/4); şi ducea *prin mijlocu stogului* în jos (TDMB II; 1, p. 114/7).

Compară cu: aicea băteam *mijlocu ariii*, făceam o arie mare (TDM II, p. 807/25).

Spate

În spatele: avem o baltă aicea, *în spatele satului* (TDM II, p. 336/6); facem *în spatele casii* unde-i umbră, aicea (TDM II, p. 661/21).

La spatele: vin mânate de alt cioban din spate, care-i *la spatele oilor* (TDO, p. 176/ 25–26); *la spatele stânii* la noi acolo era o lucernă a lu Toader Antachi (TDM II,

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

p. 493/6–7); şi era acolo *la spatele grajdului*, avea şi-o cotruţă de oi (TDM II, p. 834/ 11–12).

Pe la spatele: dăm *pe la spatele lemnului* (TDMB I, 2, p. 143/21).

Prin spatele: şi-am luat-o *prin spatele grădinii* pe la nuni (TDMB I, 1, p. 156/3).

Vârf

În vârful: ş'o puşcat pă un domn *în vîrvu Codźinuluĭ* (GN, p. 113/LVII); Dup'aĭa pun *în vîrvu braduluĭ* śingătăŭ (GN, p. 110/LIV); La o văduvă-i pune un moş acolo-*n vârvu căsî* şi la un văduvoi îi pune-o babă (ALRT, p. 132/25–26); (are) şi-*n vârvu bă-ţului* o bucrietă (ALRT, p. 215/31); pune şi-un colac *în vârfu bradului* (ALRT, p. 309/ 20); şi bradu-l suia *în vârvu casii* (TDM II, p. 98/21); parcă mi s-a întors aşa pielea acolo, *în vârfu capului* aşa, de frică (TDM II, p. 239/12–13).

Din vârful: să-l ia fratele de ginere de acolo, *din vârfu prăjinii* (TDM II, p. 73/26–27).

La vârful: merg până la sfârşit, *la vârvu pădurii* (TDMB II, 1, p. 221/3–4).

Pe vârful: D'atunci e mulamentu *pă vârfu Tînpli* (GN, p. 87/XVI); Se suia *pe vârfu gunoiului* cu scovarda-n gură (ALRT, p. 79/15); *Pe vârvu clăii* faci o sucitură de fân (ALRT, p. 98/9).

Urmă

În urma[13] (sensul lui *urmă* este mai abstractizat în exemplele menţionate decât în cazul altor substantive): că în special puneam grâu *în urma porumbului*, în cele mai multe cazuri puneam *în urma porumbului* (TDM II, p. 132/20–22); şi auzeam clopotele sunând şi câinii frumoşi *în urma oilor* (TDM II, p. 201/7–8); e alt lup *în urma câinelui*, alt câine *în urma lupului* (TDM II, p. 234/9); mi-era frig în căruţă şi m-am dat *în urma căruţii* (TDM II, p. 375/20); În structură cu genitiv analitiv: cheamă tu cârlanii pe-acolo şi dau eu *în urmă la cârlani* (TDM II, p. 533/5-6).

De la urma: s-o punem în maţu ăla… în traista aia… *de la urma maţelor* (TDM II, p. 419/6–7).

De pe urma: şi astăzi îi vai de capu ei *de pe urma băiatului* (TDM II, p. 485/3).

Din urma: Şi Ivan merge *din urma zmeului* (ALRT, p. 175/4); a apărut c-un cerb *din urma oilor*, drept printre noi (TDM II, p. 200/4); *din urma săpunului*, după ce tăiem săpunu bucăţi (TDMB I, 1, p. 29/15); şi lumea merge *din urma mortului* (TDMB I, 1, p. 271/23–24).

La urma: mâncam *la urma clăcii* (TDMB II, 1, p. 159/25).

Pe urma: duc bradu după cruśe şî *pă urma mortuluĭ* vin doĭ flueraşĭ (GN, p. 110/ LIV).

În exemplul: Era femei, se ducea despuiate, nenorocitele, *pe* ***urmele*** *vacilor* (TDM II, p. 207/4–5) forma de plural este evident substantiv.

În aceeaşi sferă a organizării spaţiale se situează şi lexemele marcate din exemplele următoare:

[13] În DELS figurează ca locuţiune prepoziţională regională.

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

În jurul[14]: am mai luat-o şi eu în braţe pe-aci *în juru căşii* (TDO, p.71/17-18); face focuri *în juru izvoarelor* (TDMB I, 2, p. 72/7); şi fugeam *în juru cercului* şi cântam (TDMB I, 2, p. 95/14); luai snopii, îi puneai la par, *în juru parului* (TDMB II; 1, p. 180/1).

În susul[15] ***(în josul)***: şi nu puteai să urci *în susu apii* (TDM II, p. 639/23-24). A se compara cu structuri în care apare locuţiunea *din sus de*, din limba veche, de exemplu: craiul ungurescu le-au eşit înainte *din sus de* Vasluiu, la Podul Înalt (Ureche 1967, p. 97/17-18) ; au trimisu înprotivă slujitorii săi, carii l-au timpinatu mai *den sus de* Cetatea Neamţului (Ureche 1967, p. 146/17-19); Ş-au întrat Ştefan-vodă în Ţara Munteneasc㠄 *pe den sus de* Focşeani (Costin 1979, p. 153/18); şi trecându mai pe *den sus de* Suceavă au lovit pre la Hotin (Costin 1979, p. 179/4); Pe *d'in sus d'e* otśişori / Năframă ţăsută-n florĭ (GN, p. 68/IV) sau *din jos de*: ce era pre atuncea mai *gios de* iazŭ (Costin 1979, p. 175/ 37); Pe d'in sus d'e otśişori / Năframă ţăsută-n florĭ / pe *d'in źĭos d'e* gurişoară… (GN, p. 68/IV) – a se compara cu *în josul*: *în josul străzii/aleii/râului* etc.

4. Concluzii

În structurile în care forma substantivală indică organizarea spaţială a părţilor întregului, de tipul: *cap(ul), capăt(ul), centru(l), faţa, fund(ul), lung(ul), lat(ul), margine(a), mijloc(ul), spate(le), vârf(ul)* etc., într-o relaţie de posesie, avem de-a face, din punct de vedere morfologic, cu substantive în îmbinări libere.

Unele dintre acestea, chiar dacă „răspund” criteriilor de încadrare la locuţiuni prepoziţionale şi au un număr mare de ocurenţe care par a fixa o structură ca atare (de exemplu, *în mijlocul*, *în marginea*) îşi păstrează valoarea substantivală – fapt susţinut şi de combinarea cu diverse alte prepoziţii (*din*, *de la*, *la*, *pe* etc.) – şi se constituie într-un termen regent al unui genitiv$_1$.

SURSE. ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

SURSE

ALRT = Emil Petrovici, *Atlasul Lingvistic Român*, Partea a II-a, *Texte dialectale*, Muzeul Limbii Române–Otto Harrassowitz, Sibiu–Leipzig. 1943.

Costin 1979 = Miron Costin, *Letopiseţul Ţărâi Moldovei. De neamul moldovenilor*, Editura Minerva, Bucureşti, 1979.

GN = I.–A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Sperantia, *Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români*, vol. II, Socec, Bucureşti, 1908.

[14] Este relevant faptul că în DLR *jur* este notat cu sensul „locul care se întinde împrejmuind s. închizând ceva s. pe cineva din toate părţile, spaţiul înconjurător în mijlocul căruia stă cineva s. ceva” < lat. **gyrus**, **-um**, care, la rândul său, provine din greacă, unde avea sensul ‘cerc’. Ex. *O casă albă* […] *cu jurul geamurilor încondeiat în roşu şi albastru* (Delavrancea); *Un hohot răsunător… făcu într’o clipă jurul rondului* (Alecsandri). În exemplele acestea (luate din DLR) calitatea substantivală a lexemului este evidentă.

[15] *În josul*, *în susul* figurează în DELS ca locuţiuni prepoziţionale.

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

TDO = *Texte dialectale Oltenia*. Publicate sub redacţia lui Boris Cazacu, de Cornelia Cohuţ, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Şuteu şi Magdalena Vulpe, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1967.

TDM II = *Texte dialectale Muntenia*, vol. II. Publicate sub redacţia lui Boris Cazacu, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană şi Magdalena Vulpe, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975.

TDMB I, 1; I, 2, TDMB II, 1 = *Noul Atlas Lingvistic Român pe Regiuni Moldova şi Bucovina. Texte dialectale*, vol. I, partea 1; vol. I, partea a 2-a. Culese de Stelian Dumistrăcel şi publicate de Doina Hreapcă şi Ion-Horia Bîrleanu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1995; vol. II, partea 1. Culese de Ion Horia Bârleanu şi publicate de Doina Hreapcă şi Ion Horia Bârleanu. Cu o prefaţă de Stelian Dumistrăcel, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2002.

Ureche 1967 = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Texte stabilite, studiu introductiv, note şi glosar de Liviu Onu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Cuniţă 2007 = Alexandra Cuniţă, *Locuţiunile prepoziţionale – intrumente cu încărcătură culturală ale (re)configurării referentului substantivului regim*, în *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*. Editori: Camelia Stan, Rodica Zafiu, Alexandru Nicolae, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007.

DELS = Cătălina Mărănduc, *Dicţionar de expresii, locuţiuni şi sintagme ale limbii române*, Editura Corint, Bucureşti, 2010.

DLR = *Dicţionarul limbii române*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010 (ediţie anastatică).

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.

DŞL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*. Ediţia a II-a, Editura Nemira, Bucureşti, 2005.

GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, vol. II. *Enunţul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

Neamţu 2007 = G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi ...distincţii*. Ediţia a II-a revăzută, adăugită şi îmbunătăţită, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007.

Neamţu 2006–2007 = G. G. Neamţu, *O clasificare categorial-relaţională a atributului în limba română. Cu adnotări*, în „Dacoromania", serie nouă, XI–XII, 2006–2007, p. 111–144.

Neamţu 2009 = G. G. Neamţu, *Mijloace de marcare în expresie a înţelesului categorial în română*, în *Limba română – abordări tradiţionale şi moderne. Actele colocviului internaţional organizat de Catedra de limba română şi de Departamentul de limbă, cultură şi civilizaţie românească, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai"*, *Cluj-Napoca, 19−20 octombrie 2007*. Editori: G. G. Neamţu, Ştefan Gencărău, Adrian Chircu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, p. 23−37.

Neamţu 2014 = G. G. Neamţu, *Studii şi articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014.

Pană Dindelegan 2003 = Gabriela Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Editura Humanitas Educaţional, Bucureşti, 2003.

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)

REMARKS ON THE MORPHOLOGICAL STATUS OF SOME PREPOSITIONAL PHRASES WITH GENITIVE$_3$ IN ROMANIAN
(*Abstract*)

The study is dedicated to some structures formed by *preposition + noun + definite article -a/-ul/-le* known as prepositional phrases, regime for a genitive 3 in Romanian. Analizying numerous sets of examples extracted from dialectal texts, we identified a special category of nouns that reflect the spatial positioning of object's parts, organized at the level of expression in the form of genitive (possession). This semantic feature, along with morpho-syntactic characteristics discussed by different grammar studies, represents an extra argument for considering them nouns, not prepositional phrases.

Cuvinte-cheie: *locuţiune prepoziţională, substantiv, articol, criterii morfosintactice, criterii semantice*.
Keywords: *prepositional phrase, noun, definite article, morpho-syntactic criteria, semantic criteria*.

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21
veronica_vlasin@yahoo.com

BDD-V689 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:37 UTC)